

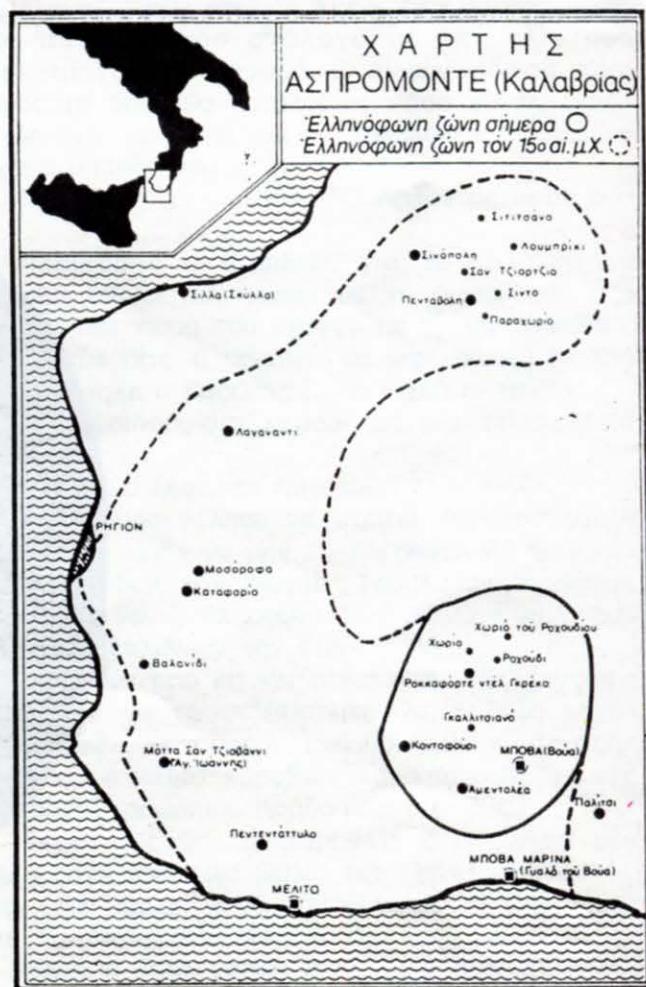
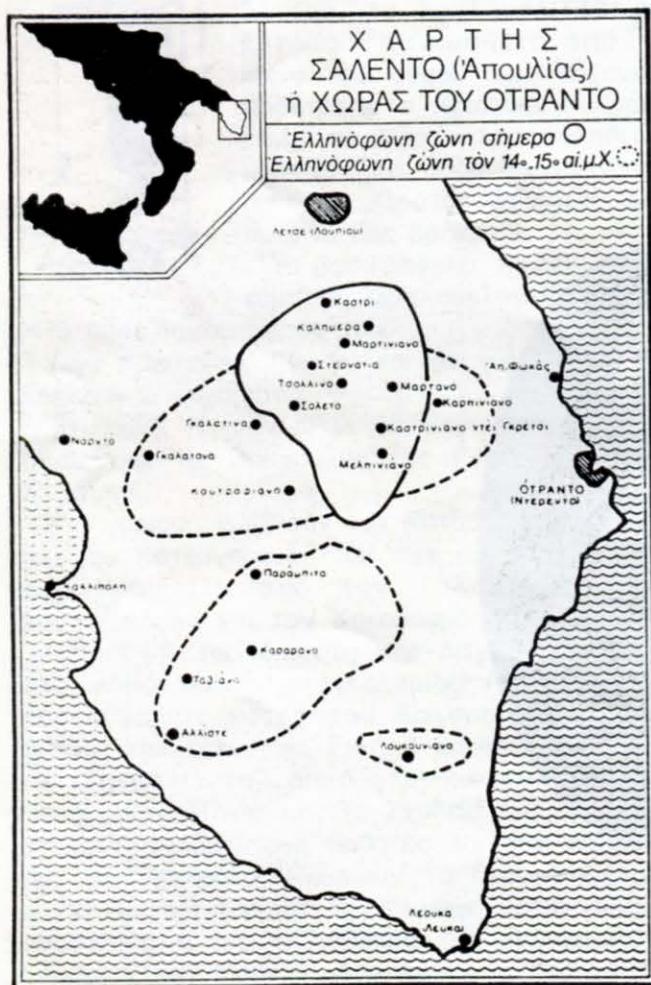
ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΑΡΕΘΟΥΣΑ ΣΤΗΝ ΑΚΤΗ ΤΩΝ ΓΙΑΣΕΜΙΩΝ

**Πριν να είμαι Λατίνος
νιώθω να είμαι Έλληνας"**

Αυτά είναι γραμμένα στη στήλη του πατέρα της Λατινικής ποιήσης Έννιο (239-169) στην πόρτα Ρούντιαι στο Λέτσε, στη Μεγάλη Ελλάδα. Η ονομασία Μεγάλη Ελλάδα αναφέρεται στις

ελληνικές αποικίες της Κάτω Ιταλίας και είναι σε χρήση από τον 2ο π.Χ αιώνα. Στην περιοχή του Σαλέντο, μέσα στο τρίγωνο των πόλεων Λέτσε-Ότραντο - Καλλίπολη βρίσκονται οι εννέα δήμοι ελληνόφωνων της Γκρέτσια Σαλεντίνα: Καλημέρα, Μαρτινιάνο, Μαρτάνο, Καστρινιάνο ντέι Γκρέτσι,

Σολέτο, Μελπιάνο, Κοριλιάνο ντ' Οτραντο, Τζολλίνο, Στερνατία. Άλλα οκτώ χωριά στην περιοχή της Καλαβρίας, ανάμεσα στην Ακτή των Γιασεμιών και το Ρήγιο, είναι ό,τι απόμεινε από το σταθμό πνευματικής ενέργειας που φώτισε για αρκετούς αιώνες ολόκληρη την Ιταλία. Το σημερινό Σαλέντο, η Καλαβρία και η Σικελία αποτέλεσαν για αιώνες τη γέφυρα για τη μετάδοση στη Δύση της Ελληνικής τέχνης, θρησκείας και φιλοσοφίας. Έτσι εξηγούνται τα λόγια του Λατίνου ποιητή Έννιο, ο οποίος διείδε ότι από τον πολεμικό χαρακτήρα των Ρωμαίων, έλειπε η πνευματική δύναμη που χαρακτήριζε τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.

Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι πρώτοι Έλληνες άποικοι της Κάτω Ιταλίας ήρθαν από την Κρήτη, ακολουθούμενοι από Ευβοείς, Ρόδιους και άλλους. Σήμερα, τέλη του 20ού αιώνα, στην Κάτω Ιταλία ακούγεται ακόμη η Ελληνική διάλεκτος – στους δρόμους ακούγονται λέξεις με αρχαιοελληνικές ρίζες της δωρικής διαλέκτου. Το αρχαϊκό στοιχείο στη γλώσσα διατηρήθηκε περισσότερο στην περιοχή της Καλαβρίας. Αντίθετα, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στο Σαλέντο είναι πιο προσιτό στους σύγχρονους Ελλαδίτες, αφού η περιοχή αυτή, λόγω γεωγραφικής θέσης, δεν έχασε ποτέ την επαφή της με την Ελλάδα.

Στην Μεγάλη Ελλάδα δεν υπάρχει πόλη ή χωριό με τοπωνύμιο που να μην έχει ελληνική ρίζα ή κατάληξη: "Καλημέρα", "Πενταντάτιλο", "Τροία", "Καλλίπολη". Οι κάτοικοι δεν άλλαξαν τα ονόματα αυτών των πόλεων και των χωριών. Οι ίδιοι ιταλοποιήθηκαν με την πάροδο του χρόνου, γνωρίζοντας την καταγωγή τους και διατηρώντας τις παραδόσεις και τη γλώσσα τους.

Οι Έλληνες άποικοι δεν συμπεριφέρθηκαν σαν κατακτητές στην Κάτω Ιταλία. Δεν είχαν τη νοοτροπία του κατακτητή, ώστε να αφαιρέσουν ό,τι πολύτιμο και να φύγουν. Αντίθετα, συνεργάστηκαν αρμονικά με τον γηγενή πληθυσμό της καινούργιας τους πατρίδας. Πρόσθεσαν πάμπολλα έργα τέχνης, θέατρα, ναούς, εργαστήρια, εφαρμόζοντας το ρητό: "Οπου γη και πατρίς". Το ρίζωμα και η άνθηση αυτών των Ελλήνων αποδεικνύεται και με την ίδρυση φιλοσοφικής σχολής στην Ελέα, όχι πολύ μακριά από τη Νάπολη, της γνωστής Ελεατικής Σχολής. Εξορισμένος από την πατρίδα του τη Σάμο, ο Πυθαγόρας πήγε στον Κρότωνα και δημιούργησε εκεί τη φιλοσοφική του σχολή.

Υπάρχουν στοιχεία για την ίδρυση του Κρότωνα το 708 π.Χ. από Αχαιούς, του Ρηγίου, το 716 π.Χ. από Χαλκιδείς, της Παρθενώπης (Νεάπολης) το 600 π.Χ. από Κυμαίους και Ρόδιους, των Συρακουσών το 735 π.Χ. από Κορινθίους. Γεμάτη η Σικελία από αρχαιολογικά ευρήματα της Μικηναϊκής εποχής. Απόδειξη ότι από την δεύτερη χιλιετία π.Χ. υπήρξε ελληνική εγκατάσταση. Ο

Αρχιμήδης, ο Σοφιστής Γοργίας, ο ποιητής Πίνδαρος, ο ρητοροδιδάσκαλος και πολιτικός Κόρακας είναι μερικά από τα φημισμένα ονόματα που έζησαν και δημιούργησαν στην Κάτω Ιταλία. Σε μεταγενέστερα χρόνια, Ελληνόφωνοι ήταν πέντε Πάπες ανάμεσα στα 678 και 781 μ.Χ., Συρακούσιος ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανός στα 715 μ.Χ., ο Πατριάρχης Μεθόδιος τον 9ο αιώνα μ.Χ., όπως και ο υμνογράφος και διδάσκαλος του Ιωάννη Δαμασκηνού, ο Κοσμάς ο Σικελός.

Μεταξύ των ετών 663-668 μ.Χ., ο αυτοκράτορας Κώνστας II μάταια προσπαθεί να μεταφέρει την πρωτεύουσα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας στις Συρακούσες.

Μέσα στους αιώνες σημειώθηκε μια τεράστια μετανάστευση Ελλήνων που κατέφυγαν κυνηγημένοι στη Σικελία και την Κάτω Ιταλία. Σχηματίστηκαν έτσι πυκνοκατοικημένες ελληνικές περιοχές, μια κοινωνία όπου μιλιόταν η ίδια γλώσσα, επικρατούσε η ίδια θρησκεία και οι ίδιες παραδόσεις. Τον δωδέκατο αιώνα, ιδρύονται σπουδαίες ελληνορθόδοξες μονές, με πλούσιες βιβλιοθήκες και φιλολογική δράση. Μέσα στις μονές, σχολεία αντιγραφέων φροντίζουν να διασώσουν τα έργα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και ιστορικών – του Αριστοτέλη, του Πλάτωνα, του Θουκυδίδη. Με την πτώση του Βυζαντίου, καταφθάνουν στη Μεγάλη Ελλάδα οι θεμελιωτές του γνήσιου ανθρωπισμού του Βυζαντίου Μανουήλ Χρυσολωράς, Πλήθων Γεμιστός, Βησσαρίων Νικαίας και άλλοι, που θα θεμελιώσουν την Αναγέννηση στη Δύση. Κατέφθασαν εδώ επίσης και πολλοί στρατιωτικοί, αστοί, άνθρωποι του λαού. Κατά την οθωμανική περίοδο, φθάνουν Ηπειρώτες και Μωραΐτες. Με λίγα λόγια, η περιοχή της Κάτω Ιταλίας ήταν ένα καταφύγιο για τους Έλληνες μετανάστες σε κάθε κίνδυνο που αντιμετώπιζαν, ακριβώς διότι θεωρούσαν οικείο το εκεί περιβάλλον με το οποίο διατήρησαν δεσμούς μέσα στους αιώνες.

Σήμερα, υπάρχουν πολλά μουσεία, ερείπια, ναοί, εκκλησίες, θέατρα και κάστρα που μαρτυρούν στον επισκέπτη την άνθιση του ελληνικού στοιχείου στα μέρη αυτά και την εξέλιξή του διαμέσου των αιώνων ως τις μέρες μας. Χάρη στους σύγχρονους Ιταλούς, οι οποίοι τόσο καλά γνωρίζουν να συντηρούν και να παρουσίαζουν ιστορικά μνημεία, ο επισκέπτης απολαμβάνει ένα ταξίδι στην ιστορία. Ειδικότερα για τους Έλληνες είναι μιά ιδιαίτερα συγκινητική εμπειρία η αναγνώριση της συγγένειάς τους μέσα από την γλώσσα, τα τοπωνύμια, τα αρχαία ερείπια, τα πλούσια μουσεία και τέλος την επαφή με τους θαυμαστούς αυτούς ανθρώπους της Μεγάλης Ελλάδας, που άντεξαν μέσα σε τόσες θύελλες της ιστορίας. Είναι οι ίδιοι αυτοί άνθρωποι, που καλωσορίζουν τα χελιδόνια, χρόνια τώρα, με αυτό το τραγούδι:

Περιοχή Σαλέντο, ελληνόφωνο χωριό Καλημέρα. Αντίγραφο αρχαίας ελληνικής στήλης, δώρο του Δήμου Αθηναίων, με την επιγραφή "Τσένη σου εν είναι ετού στην Καλημέρα" (Ξένη εσύ δεν είσαι εδώ, στην Καλημέρα).

Διάλεκτος ελληνόφων Κάτω Ιταλίας

Αρέμου ριντινέντα μου
πέα τάλασσα σε γκουάντει
τοε πούτε στε τοε φτάξει
μα το καλό τσαιρό.

Καημένο μπρος
στη τάλασσα
εβώ σε κανονώ
λίον γκέρνει,
λίον καλέει
λίον νυκίζει το νερό.

Αν ήφσερα τι ντιάκε
απού τσει ρτέα σε μένα
κα πόσα γκουάιτα σένα
σου ρώτω να μου πει.

Σε ρώτων α τη μάνα μου
που ε τόσο αγκαπητή,
που έει τόσο τι με μένει.
να φτάσω να με ντει.

Σε ρώτων α το τσιούρη μου
φσ όλη τη γκετονία αν
είχες ομιλία
πόσα είχε να μου πει.

Μα σου τίπο μου λέει
για πόσα σε ρωτώ
λίον γκέρνει, λίον καλέει
λίον νυκίζει το νερό.

Νέα Ελληνικά

Πες μου χελιδονάκι μου ποια
θάλασσα σε βγάζει και από
πού ήρθες με το καλό καιρό.

Καθισμένος μπρος στη
θάλασσα εγώ σε κοιτάω λίγο
γέρνεις, λίγο βουτάς λίγο
αγγίζεις το νερό.

Αν ήξερα πού διάβηκες
από τα δικά μου μέρη ω
πόσα πράγματα εσένα θα
ρώταγα να μου πεις.

Θα σε ρώταγα για τη μάνα
μου που μου είναι τόσο
αγαπημένη που με περιμένει
να φτάσω να με δει.

Θα σε ρώταγα για τον
πατέρα μου κι όλη τη
γειτονιά αν είχες ομιλία πόσα
θα είχες να μου πεις.

Μα συ τίποτε δεν μου λες
για όσα σε ρωτώ λίγο
γέρνεις, λίγο βουτάς λίγο
αγκίζεις το νερό.

Και ο μεγάλος Λατίνος ποιητής Οβίδιος διηγήθηκε στο έργο του "Μεταμορφώσεις" τον ακόλουθο μύθο του Αλφειού και της Αρέθουσας, που φαίνεται να περιγράφει συμβολικά την παρουσία των ελληνόφωνων κατοίκων της Κάτω Ιταλίας, εδώ και 25 αιώνες:

Στην Ορτυγία, ένα νησί που αποτελούσε μέρος των Συρακουσών, της μεγαλύτερης πόλεως της Σικελίας, υπάρχει μιά ιερή πηγή που ονομάζεται Αρέθουσα. Κάποτε, όμως, η Αρέθουσα, δεν ήταν νερό, ούτε καν νύμφη των νερών, αλλά μια ωραία νεαρή κυνηγός, μιά από τις συνοδούς της Άρτεμης.

Όπως εκείνη, αγαπούσε το κυνήγι και την ελευθερία του δάσους.

Μια μέρα, κουρασμένη και ιδρωμένη από το κυνήγι, έφτασε σ' ένα ποτάμι με νερά καθαρά σαν το κρύσταλλο, που το σκιάζαν ασημένιες ιτιές. Δε θα μπορούσε κανείς να φανταστεί ωραιότερο μέρος για μπάνιο. Η Αρέθουσα γδύθηκε και γλίστρησε μέσα στο υπέροχο δροσερό νερό. Κολύμπησε για λίγο με νωχέλεια μέσα στη γαλήνη. Ξαφνικά της φάνηκε πως είδε κάπι να κουνιέται στο βάθος του νερού. Τρομαγμένη, όρμησε προς την όχθη και τη στιγμή εκείνη άκουσε μία φωνή - Γιατί τόση βιασύνη, ωραία μου κοπέλα;

Χωρίς να κοιτάξει πίσω της έφυγε τρέχοντας από το ποτάμι προς το δάσος με όλη την ταχύτητα που της έδινε ο τρόμος της. Την κυνηγούσε κάποιος πιο δυνατός, αν όχι ταχύτερος, από κείνη. Ο άγνωστος της φώναξε να σταθεί. Της είπε πως ήταν ο Αλφειός, ο Θεός του ποταμού, και πως την ακολουθούσε μόνο γιατί την αγαπούσε. Εκείνη όμως δεν ήθελε ούτε να τον ακούσει. Δε σκεφτόταν παρά μόνο πώς θα του ξεφύγει. Ήταν ένας μακρύς αγώνας δρόμου, αλλά δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία για το αποτέλεσμα. Εκείνος θα μπορούσε να ανθέξει στο τρέξιμο περισσότερο από κείνη.

Στο τέλος η Αρέθουσα εξαντλημένη επικαλέστηκε τη βοήθεια της θεάς της και όχι μάταια. Η Άρτεμη τη μετέβαλε σε πηγή και άνοιξε ένα χάσμα στη γη έτσι που δημιουργήθηκε μια σήραγγα κάτω από τη θάλασσα, από την Ελλάδα μέχρι τη Σικελία! Η Αρέθουσα βούτηξε μέσα στη σήραγγα και αναδύθηκε στην Ορτυγία, όπου η θέση που αναβλύζει το νερό της θεωρείται ιερό, αφιερωμένο στην Άρτεμη.

Λέγεται όμως, πως ούτε κι έτσι γλύτωσε από τον Αλφειό. Ο μύθος αναφέρει πως ο Θεός μεταβλήθηκε σε ποτάμι, την ακολούθησε μέσα στη σήραγγα κι έτσι το νερό του ανακατεύεται στην πηγή με το δικό της.

Λέγεται ακόμη, πως συχνά φαίνονται να ανεβαίνουν από το βυθό ελληνικά λουλούδια και πως, άμα ρίξει κανείς ένα ξύλινο κύπελλο στον Αλφειό, στην Ελλάδα, το κύπελλο θα εμφανιστεί στο πηγάδι της Αρέθουσας στην Σικελία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο χάρτης της Κάτω Ιταλίας είναι από το βιβλίο της Ανζέλ Μεριανού "Ταξιδεύοντας στα ελληνόφωνα χωριά της Κ. Ιταλίας, των εκδόσεων Ακρίτας".